

I.

INSTRUCTIE VAN 2 MAART 1574.

WILHELM, by der gratiën Godts prince van Oraengiën, grave van Nassau, van Catzenellenbogen, van Vianden, van Dietz, van Bueren, van Leerdam, etc., heere ende baron van Breda, van Diest, van Grimbergen, van Arlay, van Nozeroy etc., borchgrave van Antwerpen ende van Besancon, stadthouder ende capiteyn-generael over Hollandt, Zeelandt, Westvrieslandt ende Uuytrecht: Alsoo wy te deser onser compste in Zeelandt bevonden hebben noodich te wesen, dat om tselve landt voorts meer te bewaren ende te beschermen teghens de geweldige aenslaegen van den alghemeynen vaderlandts vyandt, mede om neeringhe ende welvaert daerinne te doen wederkeeren ende floreren, zekere ordinantie ende statuten gemaect te werden, volgende welcke de gouverneurs van den eylanden ende steden, midtsgaders andere hooftofficieren, elcx int zyne voortsuen sullen hebben te reguleren ende over den heuren respectivelijk te ghebieden, mede op de middelen omme ten oncosten van der oirloghen te furneren, ende van alles goede correspondentie te houden met dien van Hollandt ende andere onse goede vrienden ende bondtghenoten, soo hebben wy beschreven ghehadt, ende op den 9^{en} dach der maent van Januario lestleden by ons stadtsghewyse doen vergaederen binnen der stad Vlissing[h]en de gouverneurs ende gedeputeerden der steden van Ziericxzee, Vere ende Vlissinghen voorseyt, ende henlieden int langhe voorghehouden, ende oyck by geschrifte ghedaen leveren onse goede meeninghe ende intentie in dese saecke, omme daerop te hebben heurlieden advijs ende goetduncken; waeraff de ghedeputeerde voorseyt ghelicht hebbende copie, zijn elcx by den heuren vertrocken om van als rapport te doene, ende weder te keeren met volcomen

macht ende instructie omme op alles te antwoorden, resolveren ende concluderen, als men ten meesten oirboire van den lande bevinden zoude te behooren: Doen te wetene, dat by ons int langhe ghehoort de antwoirde van de voorghenoempde gedeputeerdens, elcx derselver volcomentlijk van magistraet, raidt ende schutteryen te dien gheinstrueert ende geauthoriseert wesende, hebben naer rype deliberatie van raide, ende deur medegheven derselver, gheordonneert ende ghestatueert de poincten ende articulen, hiernaer volghende:

1.

In den eersten, dat tlandt van Zeelandt vermidts onse absentie van nu voortaan ende gheduerende de jeghenwoordighe beroerte int generael sal geregeert werden, zoo in politissche, als in saecken van der oirloghe, deur de jegenwoordige drye gouverneurs, midtsgaders de persoonen van ANTHONIS VAN DER ZICKELE, JACOB CAMPEN, CORNELIS WERCKENDET LIEVINSSSEN, als ghedeputeerdens der stede van Ziericxzee, Vere ende Vlissinghen, midtsgaders eenen zevenden, die wy tot hennieden voughen zullen uuyt Hollandt, blyvende nyettemin de voorscreven gouverneurs respectivelijk int ordinaris ghesach ende gouvernement, zoo over crijchsluyden ende borghers, als te vooren, daerinne begrypende tzeevaerende volck, zoo langhe tselve by eede aen den admirael nyet verplicht en is.

2.

Soo wes deur de meeste stemmen van de voorscreven sevene gheadviseert, geresolveert ende besloten zal zijn, zal geregistreert ende geëxecuteert worden naer zyne forme ende teneur zonder wederseggen van yemanden, behoude[n]s dat deseraidt egheene nyeuwigheden en zal invueren, noch eenighe imposten, schattinghen ofte cotisatiën moeghen opstellen, buyten medegheven, consent ende toestaen van de Generaele Staten van Zeelandt.

3.

In den voorscreven raidt zal oock moeghen commen ende voix neffens den anderen hebben onsen gesubstitueerden ad-

mirael, zoo wanneer hy aen landt is, in zaecken raeckende de deffentie van den lande by der zee, ende den aencleeven van dien.

4.

Sal insghelijcx telcker vergaderinghe van den voorscreven raidt hem moeten vinden den rentmeestere-generael ende tresorier van der oirloghe ADRIAEN MANNEMAKERE, tallen tyden ghefurneert van eenen staet sommier van den lande, zoo van tghene datter ontfanghen is ende noch te ontfanghen staet, als van tghene men den crijchsluyden te watere ende te lande schuldich is, ende wes men denselven zal behoeven te betaelen, om sich daernaer te rechten.

5.

Den voorscreven raidt sal theuren dienste hebben twee secretarissen, waertoe wy naer denominatie gecommiteert hebben Mrs. CORNELIS TEYMONT ende MARINUS BALTHEZON, die gehouden zullen zijn, van alle tghene by denselven raidt gheadviseert, gheordonneert ende besloten werdt, goet, pertinent register te houden, insghelijcx van alle ordonnantiën om betalinghe te doene, ende ten bureele te bringhen tghene in effecte, daer tcollegie op sal hebben te delibereren ende resolveren, tzy volghende de retroacte oft anders, dat hen sal duncken noodich te wesen.

6.

Den voorscreven raidt sal ghehouden zijn ten drye weken eens te vergaderen, ende by den anderen te blyven tot anderstont al affgedaen es, datter voor die reyse te doene staet, in saecken raeckende tregiment ende deffentie generael, zoo te watere als te lande, ende sal dese vergaderinghe omgaen par tour de rolle — zoo men seght — te weeten soo nu in deene, zoo dan in dandere stede, daer de voorscreven gouverneurs zijn residerende ende soo waer de vergaderinghe valt, daer sal den gouverneur van der plaetse presideren, proponeren ende voisen colligeren; nemaer indien den eenen oft den anderen voorquame eenighe saecke van importantie, die den ordinarisen vergaderdach nyet mochte oft en soude behooren

te verwachten, wie zulex ghebuert, zal den anderen van den raide moeghen beschryven, verhalende int corte de redenen waeromme, ten eynde een ieghelijck mach commen geïnstrueert alst behoort.

7.

Wy authoriseren oock den voorscreven raidt omme gesamentlijk te moeghen confereren alle smalle offitiën; ende de hooftoffitiën zullen by ons geconfereert werden, naerdad wy daerop ghenomen zullen hebben advijs van denghenen, dient behoort.

8.

In ghelycker vueghen authoriseren ende maecken wy den voorscreven raidt machtich over tbeleedt van der finantiën, ende thooren van der rekeninghe van den lande, ten bywesen van den rentmeestere-generael, midtsgaders oick omme rechters te zyne over alle buytgoederen ende saecken raeckende de admiraliteyt, evenverre deselve excederen de somme van duysent Carolus guldens eens, reserverende deghene, waerdich wesende deselve somme ende daeronder, aen die van den raide van der admiraliteyt, die hen residentie binnen eene van den steden van Zeelandt sal houden, ter verkiesinghe van den admirael, hebbende daervan hen resort aen gouverneurs ende raiden. Des sullen de voorscreven van den raide der admiraliteyt van allen prinsen ende beuytgoederen schuldich zijn notule ende goet registre te doen houden.

9.

Wel verstaende, dat de processen ter causen van denselven beutgoeden, excederende de voorscreven somme van duysent guldens eens, zullen geïntenteert, vervolcht ende geïnstrueert worden voor den raidt der admiraliteyt totter sententie definitive excluz, welcke sententie gegeven ende ghepronuchieert sal worden by den voornoemden gouverneurs ende ghedeputeerde.

10.

Alle sententiën, ter causen van denselven beutgoeden gegeven

in den voorscreven raedt der admiraliteyt totter sommen van duysent Carolus guldens eens ende daer onder, ende by den voornoemden raidt van den gouverneurs ende gedeputeerde boven de voorscreven duysent guldens, tot wat somme dat het sy, zullen ter executie ghestelt worden tot furnissememente reël van den innehouden, nyetteghenstaende oppositie oft appellatie ghedaen oft te doene, sonder prejuditie van dien, onder behoorlycke ende suffisante cautie.

11.

Ende sullen alle appellatiën, gedaen van den sententiën, gegeven by denselven raide der admiraliteyt, sorteren ende verheven worden voor den voornoemden raidt van den gouverneurs ende gedeputeerden.

12.

Aengaende de judicature criminelle, deselve sal gedaen ende geüseert worden by den admirael ende ghemeynen capiteynen naer oudt gebruyck.

13.

Item sal den voorscreven admirael, zoo dickwils alst hem goetduncken zal, ende de saecke zulkcx heeschen vermoghen, naer ouder ordonnantie zynen gevanghenen moeghen stellen, om die te bewaeren, in den steden ende sterckten Zyner Majesteyt, midts betaelende de costen van denzelven gevangenen, behoudelijck nochtans, dat hy ghehouden zal wesen alvooren aen den capiteynen oft gouverneurs van der plaetsen oirloff te begheeren, die tselve nyet en sullen moeghen weygheren, noch hem daerinne letsel doen, maar alle assistentie ende adresse.

14.

Den voorscreven admirael alleene sal voortaan gheven brieven van zekerheyt ende passagie voor den ghevanghenen van oorloghe, op der zee ende te water ghenomen, oft op den canten derselver, sonder nochtans te vermoeghen te gheven den vyanden oft anderen brieven van saulfconduict beroerende de frequentatie oft hanteringhe van de coopmanschap.

15.

Ende sal den voornoemden admirael nomineren ende stellen viere notabele ende bequame personen, eenen procureur en fiscael, eenen secretaris ende eenen camerbode, dewelcke hebben sullen voor traictement, te weeten de voorscreven raiden ende fiscael, vijff ponden grooten Vlaemps ter maent, den secretaris twee ponden, thien schellingen, ende den bode twintich schellingen grooten ter maent.

16.

Een van den raiden, by de steden ghedeputeert, zal wesen commissaris-generael van der equippage van den schepen ten oirloghe, aen denwelcken den admirael zijn recours sal hebben om tfurnissement van den schepen, ende wes te dien behoort, zulcx als by den raedt besloten zal zijn. Ende e[s] te dien genomineert ende ghecommitteert JACOB CAMPE, te wiens ghehoorsaemheyte in desen zullen staen, om alsulck ghetal van schepen te equipperen ende van alle behoeffelikheden tallen tyden te provideren, als hiernaer ten laste van elcke stede ghestelt sal werden.

17.

De steden zullen hem voo(r)sien van behoorlycke attestatiën ende quictantiën, zoo van denghenen, daer se de victualiën, munitiën ende anders jeghens sullen coopen, als van den capitaynen, die se deselve zullen uuytdeylen, ende deselve overschicken aen handen van den commissaris-generael; (des) zal men uuytet registre, dat denselven schuldich zal zijn daeraff te houden, tallen tyden connen ¹⁾ colligeren, wesser by den steden in voirraedt is, ende oock wes daer ghebreckt, ende midts deselve attestatie ende quictantie overleggende, zal by den raedt ordonnantie ghedepescheert worden op den rentmeestere-generael, om alsulcke schulden te betaelen, tsy dan in gelde oft by goede assignatiën, ende indien de steden teenighen tyde nyet van stade en waren om yet te verschieten, zoo zal hem den commissaris te dien penninghen ofte assignatie procureren

1) Hs.: „commen.”

onder recepisse, dwelck losbaer oft casseerlijk werdt, midts attestatiën ende quictantiën als boven.

18.

Den rentmeestere ende tresorier-generael en sal gheen-rehande betaelinghe moeghen doen, excederende de somme van twintich Carolus guldens, buyten ordonnantie van den raidt, die oock by den secretarisen zullen moeten geregistreert zyn, tenzy dan de ordinarise traictementen, die men midts quictantie alleenlijk zal moeghen passeren.

19.

Wy willen ende verstaen oock, dat het uuytgeven, verhueren oft verpachten van alle landen, thienden, huysen, dem(e)ynen, imposten, ende generaelijk van all tghene, dat voortaan tot prouffyte van de ghemeener saecke uuytgegeven, verhuert oft verpacht sal werden, present sullen behooren te zyne ende te assisteren twee ofte drye van de notabelste wethouderen van de naestgeleghener stede, ten eynde dat dattestatie derselver mach dienen tot verificatie van srentmeesters rekeninghe.

20.

De gouverneurs van der Vere ende Ziericxzee sullen voor alle ordinaris ende extraordinaris traictement hebben ende ontfanghen elcx de somme van vijftich ponden grooten Vlaems ter maent, sonder eenighe voorder rechten ofte emolumenten uuyt de ghemeene zaecke te trecken; insghelijcx jonckheer CHARLES DE BOISOT als gouverneur van Middelburch vijftich ponden grooten Vlaems, ende noch dryendertich ponden, zesse schellinghen, acht grooten Vlaems als gouverneur van Vhssinghen; den admirael vijftich ponden grooten Vlaems; de gedeputeerdens ende rade elck thien ponden grooten Vlaems ter maent; den commissaris van der equippage boven tselve traictement noch sesse ponden, derthien schellinghen, vier grooten ter maent; de secretarissen elcx vijff ponden grooten ter maent; ende ADRIAEN MANNEMAECKER, als rentmeestere-generael ende tresorier van der oirloghe, den hondertsten penninck van

tghene hy den ruyters ende knechten zal betaelen ende hem-
 luyden cortten; wes traicement men andere officieren zal be-
 hooren te gheven, in heure commissiën nyet gespecificeert
 wesende, tselve zal staen ter dispositie van den raide.

21.

Item om tplatte landt te veylighen van alle potboeven,
 vagabonden, jae oock van ongheregelde soldaeten ende boots-
 ghesellen, die den huysluyden grooten overlast aendoen, soo
 hebben wy gecommitteert twee souverains oft provoosten-gene-
 raels, den eenen, te weten CORNELIS GEERTSSEN TROOST, over
 Bewester Schelt, ende den anderen, ghenaeamt HANS CROM, over
 tquartier van Beoister Schelt, beyde te sulcken traicemente,
 ende onder alsulcken conditiën ende limitatiën, als den gou-
 verneurs ende raedt bevinden zullen te behooren, ende met
 deselve zullen connen overcommen.

22.

Al die van den raide ende andere officiers, ons egheenen
 eedt gedaen hebbende in andere ampten, zullen schuldich zijn
 den behoorycken eedt te doene.

23.

Item wy bevinden oock goet tordonneren, dat de stadt
 Ziericxzee uuytruste twintich schepen van oirloghe, te weten
 thien cromstevens ende thien heuden, de veerthien derselver
 om den ordinarisen wacht te houden, daert by den admirael
 deur medegheven van den raedt geordonneert zal zijn, ende
 de resterende zesse zullen volcomentlijk toegetakelt ende
 geëquippiert in de haven blyven ligghen, om alst noot wordt,
 deselve te mannen, ende ten secourse te doen gaen van den
 anderen.

24.

Die van der Vere in ghelycker voughen drye cromstevens
 met drye heuden op den wacht, ende twee cromstevens met
 twee heuden zeylreedt in de haven.

25.

Ende die van Vlissinghen zesse cromstevens met zooveele

heuden op de wacht, ende noch acht, zoo cromstevens als heuden, zeylreedt in de haven. Men sal oock alle de varende schepen vermannen, ende tot de stilleliggende in retenue ordinarie aenhouden, den last van dien minderen ende meersen, naermate dat die van den raide tallen tyden bevinden zullen noodich ende oirboor te wesen.

26.

De commissaris-generael van der equippage wordt ghehouden telcker vergaderinghe ordinaris van den raide teynden de drye weken de stilleliggende schepen te gaen visiteren, ende zoo daer yet gebreeckt ter volcommender uuytrustinghe, tselve promptelijck te doen suppleren by denghenen, dient behoort.

27.

Wy zijn oock tevreden, dat by advyse van den gouverneurs, admirael ende raiden geëquippeert sullen werden twaelf ofte meer, zoo hulcken als boots, om de goede avonture by der zee op de vyanden te gaen zoeken, houdende mede onder tghetal van onsen vyanden deghene ende heure goeden, die naer de expiratie van den tijt, by onsen edicte geprefigeert, hier te lande nyet gekeert en zullen zijn, alles onder alsulck bespreeck ende conditie als men metten capiteynen sal connen overcommen, ten meesten oirboore van de ghemeene saecke, behoudende aen ons als admirael uuyt alle de beuten, die se zullen overcommen, den thienden penninck; ende zullen deselve capiteynen tot heurder meeste versekerheyt lichten commissie onder onsen zeghel ende hanteecken, wederroepende midts desen de bestellinghe, aen alle andere vrybuyters by ons voor date van desen gegeven.

28.

De voorscreven steden zullen oock als ordinaris garnisoen onderhouden de vendelen knechten, elcx van hondert vijftich hoofden, zoo hiernaer volght: de stadt van Ziericxzee twee vaendelen, de stadt van Brouwershaven met Bommeneede twee vaendelen, de stadt van der Vere twee vaendelen, de stadt van Vlissinghen met tcasteel Zeeburch drye vaendelen, ende

de stadt Middelburch met Arnemuyden vier vendelen; ende sal men met de soldaeten moeghen accorderen, zoo wanneer se op de binnenlandtsche schepen moeten dienen, dat se hem ten opsiene van den montcost met een derde deel van heure besoldinghe voor dien tijd sullen laeten ghenoughen, ende soude dese bescheydinghe op de schepen by gebeurte behooren omme te gaen, opdat deen stadt zoowel als andere van ghe-lijke lichtenisse mochte ghenieten.

29.

Wes man den knechten ende scheepsvolck voor date van desen schuldich is, dat sal naer appointemente, met hemlieden te maecken, affgedaen werden uuyt de goeden, bevonden ende overkommen binnen de stadt Middelburch; zullen oock tot de nootwendichste reparatie van der dyckkaige slandts van Walcheren eene merckelycke somme, by advyse van den gouverneurs ende raiden doen tellen, blyvende tvoirder overschot van dien tonser dispositie.

30.

Ende aengaende de voordere oncosten, zoo van der equipage als van de besoldinghe van den knechten, traicementen ende anders, dien aenclevende, deselve zullen all gevonden ende betaelt werden uuyt den demeynen, imposten, licenten, lastgelden, thollen, saulfveguarden, stempel van den ghelde, confiscatiën, beuten, brantschattinghen ende alle andere incompsten, by dien van den steden ten gemeenen oirboire ende by provisie opgesteld ende ghedestineert. Ende soo daer yet aen mochte gebreken, indien wy egheenen middel en hadden omme uuyt den voorscreven overschote yet daertoe te appliceren, zoo sullen de steden hen voorts moeghen behelpen met heure eyghen demeynen ende innecompsten, jae eest noot, wederomme eene generaele ende capitale cotisatie daertoe dressereren in der vueghen, dat elcke stadt ende plaetse mochte weeten, hoeveele zy int pont grooten van alsulcke schattinghe zoude hebben te gelden, ende aen wien tselve te vinden, oft

zulex eendrachtelijk deur andere middelen maecken op te voorderen, ten minsten quetse van den ondersaeten.

31.

Wy authoriseren oock den voornoemden gouverneurs, admirael ende raiden om een oft meer commissarisen ordinaris te stellen tot de monsteringhe, zoo van den scheepe als van den krijchsvolck, tot alsulcken traicemente als zylieden bevin-den sullen redelijck te wesen; van ghelijcken om eenighe per-soonen te deputeren ende te houden liggen, zoo in Inghelandt als in sommige van den Oisterschen steden, om dees landts uuytstaende saecken aldaer te verdedighen, ende van alles goede correspondentie te houden.

32.

Wy verstaen oock, dat de coopmanschap zal blyven in heure oude vryheydt onder den vrienden, zonder te willen ghedoo-ghen, dat in deene landt ofte stadt eenighe goeden met hoogher recht van licentie beswaert sullen zijn dan in dandere; ende soo in desen eenich onverstant ghevallen mochte wesen, ghedencken tselve te verlyckenen ter ierster aenstaende tsamen-vergaederinghe van de Staten van Hollandt ende Zeelandt; zoo wy oock ghesindt zijn alsdan ons uuyterste debuoir te doene, om alle incompsten ende contributiën, costen ende lasten daerteghens overall eenvoudich te maecken, oock mede onder goede correspondentie te vereenighen, ende onder een admiraelschap te brengen, indient doenlijck is, de wachten ende deffentiën van Hollandt ende Zeelandt, soo te water als te lande, zoot betaemt den vrienden, die voor eene ende rechtvaerdighe saecke zijn strydende.

33.

Item om te beletten, dat Brabanders, Vlaminghen ende andere, sich onthoudende in vyandt landt, nyet meer, als se voor dees tijt plaeghen, hier te lande en commen coopen ende vercoopen, ondercruypende den goeden burghers alle neeringhe ende welvaart, oock mede onder tdecxsel van dien bespiedende de gesteltenisse van de steden ende sterecten: soo zullen de

gouverneurs ende raiden moeghen adviseren ende ordonneren zekere wisselplaetsen, alwaer de onse metten vyanden den handel van der coopmanschap zullen moeghen dryven, ende elckanderen gerieven.

34.

Wy willen oock, dat deghene, die eenighe goeden oft waeren zullen verlicenten, om den vyandt toe te vueren, deur den ontfangher van dien in de quictantie dudelijck sal doen stellen de qualiteyt ende de quantiteyt derselver, midtsgaders de somme, die alsoo by hem betaelt zal zijn; ende deselve quictantie overleverende in de bewaernisse van den passepoort-schrijver, omme daermede den ontfanck van den licenten naemaels te verificeren, zal hem alsdan behoorlijk passepoort gheëxpedieert werden.

35.

De voornoemde gouverneurs ende raiden zijn oock by ons gheauthoriseert ende volmachticht om met dien van Middellburch te overcommen nopende de somme, die se voor de redemptie van lijff ende huysraet, tot voordering van de gemeene saecke, zullen behooren te betaelen, insgelijcx omme van tselve te accorderen metten huysluyden, liever gewilt hebbende zich vertrecken in de stadt Middellburch, dan ter Vere oft tot Vlissinghen, ende generaelijck metten uuytgheweekenen, sich tot hiertoe in vyanden landt onthouden hebbende, ende nu sullen begheeren weder te keeren.

36.

Sullen oock vermoghen den weth der voorscreven stadt Middellburch vernieuwen oft veranderen naer hun goetbeduncken, ende deselve midtsgaders alle den innewoonderen een behoorlycken eedt affneemen, ende denselvighen met hen handtschriften doen bevestighen.

37.

Sullen mede de goede handt daeraene houden, dat ten iersten uuyt den diepe gheweert oft ten laichsten watere ghesleten werde alle de wracken van den bedorven schepen.

Wy verstaen ende willen oock, dat in de plaetse van den bisschop ende heere van der Vere, neffens den anderen van den Staten, zoo int generael als int particulier van den eylande van Walcheren, zullen gesurrogeert zijn dien van der Vere ende Flissinghen, ende dat de zaecten van de dycaige metten aencleven van dien zullen beleedt ende ghodreven werden als van ouden tyden.

Authoriseren ende volmachtighen voorts den voornoemden gouverneurs ende raiden om in allen anderen saecten, in dese ordonnantie nyet ghespecificceert oft ghereserveert wesende, te ordonneren ende disponeren, zoo zyluyden bevinden zullen den gemeenen vaderlande oirboorlijcxt te wesen, alles by provisie, ende sonder prejuditie van eens ieghelijcx rechten, customen ende privilegiën, naerdad de jeghenwoordighe oirloghe in paise zal verandert zijn; ordonnerende ende bevelende allen oversten, capiteynen, bevelhebben ende crijchsluyden, zoo te watere als te lande, midtsgaeders allen officieren, justicieren, magistraten, borghers ende innewoonders van steden, vleecken, midtsgaders van den platten lande, dien dit eenichsins raicken oft aengaen mach, -dat zyluyden den voorghe-noemden gouverneurs, raiden ende admirael in tghene hen by den innehouden van desen bevolen es, aensien, reveren ende obediëren als onsen eyghenen persoone, want die voor-deringhe van tghemeen besten zulcx is vercysschende. Des toirconden hebben wy dese met onsen name ghetceekent, ende ons secreet seghel daerbeneffens doen drucken in placcaete. Ghe-geven ende ghedaen binnen der stede van Middelburch opten tweeden dach der maent van Martio in den jaere onssen Heeren duysent vijffhondert tseventich ende viere.

(get.) GUILLAUME DE NASSAU.

By bevele van Sijnder Excellentie:

(get.) N. BRUNYNCK.

Met het opgedrukt
zegel van den Prins in
roode was.